

Sygn. akt V CSK 437/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa K. Z., J. D., A. Z. i K. G.
przeciwko K. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością Spółce komandytowej w W.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 23 marca 2017 r.,
skarg kasacyjnych: powodów i strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w W.
z dnia 17 marca 2016 r., sygn. akt I ACa (...),

- 1) uchyla zaskarżony wyrok,**
- 2) zmienia wyrok Sądu Okręgowego w W. z dnia
9 października 2015 r. w sprawie X GC (...) w punkcie I i III
w ten sposób, że oddala powództwo,**
- 3) oddala apelację powodów w całości**
- 4) oddala skargę kasacyjną powodów w całości**
- 5) orzeka, że koszty postępowania pierwszoinstancyjnego,
apelacyjnego i kasacyjnego ponoszą powodowie solidarnie
i pozostawia referendarzowi sądowemu ich szczegółowe**

wyliczenie.**UZASADNIENIE**

Powodowie K. Z., J. D., A. Z. i K. G. domagali się zasądzenia od strony pozwanej „K. Sp. z o.o.” spółki komandytowej w W. kwoty 185 684,16 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 3 sierpnia 2013 r. do dnia zapłaty, tytułem zwrotu rabatów udzielonych przez powodów od cen dostarczanych pozwanej towarów w okresie od dnia 1 czerwca 2010 r. do dnia 8 kwietnia 2011 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że w dniu 12 września 2006 r., powodowie jako wspólnicy spółki cywilnej „P.” z siedzibą w G. zawarli ze stroną pozwaną umowę o nazwie Ogólne Warunki Zakupu i Handlu (OWZH), regulującą warunki, na których spółka miała dostarczać stronie pozwanej określone w umowie towary spożywcze. W trakcie wieloletniej współpracy stron jej warunki ulegały zmianom, ustalany na spotkaniach przedstawicieli strony pozwanej z powodami jako dostawcami, przy czym strona pozwana uzależniała kontynuację współpracy od zaakceptowania warunków przez nią proponowanych. Powodowie nie mieli możliwości ich negocjowania lub przedstawienia własnych propozycji. W dniu 11 grudnia 2008 r. strony podpisały nowe ramowe warunki współpracy, obowiązujące od dnia 1 stycznia 2009 r. Ustalono w nich opłatę za wykonywanie przez stronę pozwaną na rzecz powodów usługi logistycznej wynoszącą 7% wartości towarów dostarczanych do magazynu centralnego pozwanej Spółki oraz opłatę w wysokości 8,5% osiągniętego obrotu za umieszczenie reklamy towarów sprzedawanych przez powodów w gazetce reklamowej wydawanej przez stronę pozwaną. Podczas kolejnego spotkania przedstawiciel pozwanej poinformował powodów o rezygnacji z powyższych opłat i zaproponował udzielenie stronie pozwanej przez dostawców rabatów od ceny dostarczanych towarów. Celem strony pozwanej było osiągnięcie jak najniższej ceny przy zakupie towarów od dostawców i uzyskanie jak najwyższej marży handlowej przy ich sprzedaży konsumentom w sklepach sieci handlowej prowadzonych przez pozwaną spółkę. W ramowych warunkach współpracy, obowiązujących od dnia 1 czerwca 2009 r., powodowie zobowiązali się do udzielenia stronie pozwanej generalnego rabatu podstawowego

w wysokości 8,5% oraz rabatu za centralne składowanie w wysokości 7%. Od dnia 1 stycznia 2010 r. dostawca zobowiązał się do udzielenia zamawiającemu generalnego rabatu podstawowego w wysokości 10,5% oraz rabatu logistycznego w wysokości 7%, zaś od dnia 1 stycznia 2011 r. obowiązywał jeden generalny rabat podstawowy w wysokości 20 %. Powodowie dostarczali stronie pozwanej towar w postaci masy krówkowej i masy orzechowej w puszkach o różnej gramaturze, wystawiali faktury VAT na te towary wskazując w nich ceny jednostkowe z uwzględnieniem udzielonych rabatów od cen poszczególnych towarów. W dniu 28 maja 2013 r. powodowie złożyli do Sądu Rejonowego wniosek o wezwanie strony pozwanej do próby ugodowej w przedmiocie zapłaty na ich rzecz kwoty 1 019 356,50 zł tytułem zwrotu nienależnie, zdaniem powodów, pobranych przez stronę pozwaną w latach 2009-2012 rabatów od ceny dostarczanych towarów.

W oparciu o te ustalenia Sąd Okręgowy uznał, że roszczenie powodów zasługuje co do zasady na uwzględnienie, albowiem strona pozwana dopuściła się czynu nieuczciwej konkurencji polegającego na uzależnieniu współpracy handlowej z powodami od udzielenia przez nich rabatów od ceny dostarczanych towarów. Sąd pierwszej instancji uznał, że wprowadzenie nie stanowiło to deliktu pobierania od powodów innych niż marża handlowa opłat za przyjęcie towarów do sprzedaży w sieci sklepów pozwanej spółki, stypizowanego w art.15 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz.1503 ze zm.– dalej „u.z.n.k.”), ale zastosowany przez pozwaną mechanizm był podobny do tego procederu, a skutki dla powodów były z nim tożsame. Utrudnienie powodom dostępu do rynku polegało, zdaniem Sądu pierwszej instancji, na stworzeniu dodatkowych barier finansowych między powodami i finalnym odbiorcą ich towaru (konsumentem) przez pośrednika czyli stronę pozwaną, które wykraczały poza stosowną marżę i ograniczały rentowność działalności gospodarczej prowadzonej przez powodów. Powodowie mogli więc w tej sytuacji domagać się od pozwanej wydania bezpodstawnie uzyskanych korzyści (art. 18 ust. 1 pkt 5 u.z.n.k.) odpowiadającej wysokości rabatów, o które została pomniejszona cena jednostkowa dostarczanych towarów spożywczych. Uznając za zasadny podniesiony przez stronę pozwaną zarzut przedawnienia części dochodzonego roszczenia, Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 9 października 2015 r.

zasądził od strony pozwanej na rzecz powodów kwotę 82 915,50 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 4 marca 2014 r. do dnia zapłaty tytułem zwrotu rabatów pobranych przez stronę pozwaną w okresie objętym pozwem czyli od dnia 25 stycznia 2011 r. do dnia 8 kwietnia 2011 r., oddalił powództwo w pozostałej części jako przedawnione i orzekł o kosztach procesu.

Po rozpoznaniu apelacji powodów i strony pozwanej, Sąd Apelacyjny w W. wyrokiem z dnia 17 marca 2016 r., zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I o tyle tylko, że odsetki ustawowe od wskazanej kwoty zasądził od dnia 6 grudnia 2013 roku, oddalił dalej idącą apelację powodów i apelację strony pozwanej w całości oraz zniósł wzajemnie koszty postępowania apelacyjnego. Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne i oceny prawne Sądu Okręgowego, uznając w szczególności, że pobieranie przez pozwaną udzielonych przez powodów rabatów od cen poszczególnych towarów stanowiło czyn nieuczciwej konkurencji. Wystosowane przez powodów wezwanie do próby ugodowej nie przerwało biegu przedawnienia roszczenia powodów z powyższego tytułu, albowiem wniosek ten nie precyzował wierzytelności nim objętych, lecz wskazywał jedynie ogólną kwotę roszczenia z tytułu rabatów za okres obejmujący lata 2009-2012 wynoszącą 1 019 356,50 zł. Zmiana orzeczenia na korzyść powodów w zakresie odsetek ustawowych wynikała z tego, iż przed wniesieniem pozwu, powodowie wezwali stronę pozwaną do zapłaty spornej kwoty w terminie do dnia 5 grudnia 2013 r., czego pozwana nie uczyniła.

W skardze kasacyjnej powodowie, zaskarżając wyrok w części oddalającej ich apelację, zarzucili naruszenie prawa materialnego - art. 117 § 2 k.c., art. 118 k.c. oraz art. 20 u.z.n.k. w zw. z art. 123 § 1 pkt 1 k.c., art. 442¹ § 1 k.c. w zw. z art. 20 u.z.n.k. oraz naruszenie przepisów postępowania - art. 184 k.p.c., art. 185 k.p.c. i art. 187 k.p.c. Wnieśli o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w W. w zaskarżonym zakresie i orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie powództwa, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazania sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego. Pozwana zarzucając we wniesionej skardze kasacyjnej naruszenie art. 15 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k. oraz art. 6 k.c., domagała się uchylenia wyroku Sądu Apelacyjnego w W. w zaskarżonej

części i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa z uwzględnieniem kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istota sporu sprowadza się do oceny, czy zachowanie strony pozwanej polegające na uzależnieniu dalszej współpracy handlowej stron od udzielenia przez powodów rabatu od cen dostarczanych towarów spożywczych stanowi czyn nieuczciwej konkurencji stypizowany w art. 15 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k., którego istotą jest utrudnianie innym przedsiębiorcom dostępu do rynku przez pobieranie innych niż marża handlowa opłat za przyjęcie towaru do sprzedaży. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd Apelacyjny jednoznacznie bowiem wskazał, że aprobowane ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji wypełniają hipotezę przytoczonego przepisu i stwierdził, że strona pozwana uzależniała przyjęcie towaru do sprzedaży od pobrania od powodów niedozwolonych w świetle tego przepisu opłat, określonych mianem rabatu jedynie dla ukrycia ich prawdziwego charakteru. Sąd Apelacyjny wskazał dalej, że powodowie utracili w ten sposób część przychodów w wysokości udzielonych rabatów. Nie podzielił Sąd argumentów pozwanej, że dokonywanie zakupu towarów po cenach niższych od wyjściowych w związku z udzielonym rabatem stanowiło normalne działanie handlowe nie będące deliktem nieuczciwej konkurencji wskazując, że pozwana uzyskała korzyść majątkową o równowartości rabatu, odgórnie powodom narzuconego w umowach o współpracy handlowej, co stało w sprzeczności z interesem powodów. Nie miała dla Sądu Apelacyjnego znaczenia kwestia, czy powodowie mogli zbyć swoje towary spożywcze innym przedsiębiorcom oraz czy zawarcie z pozwaną długotrwałych umów o współpracy handlowej gwarantujących zbyć towarów w znacznych ilościach przez wiele lat było dla powodów bardziej czy mniej opłacalne.

Problematyki czynu nieuczciwej konkurencji opisanego w przytoczonym wyżej przepisie dotyczą liczne orzeczenia Sądu Najwyższego, wydane głównie na tle stanów faktycznych, w których umowy zawierane przez przedsiębiorców, prowadzących sieci sklepów wielkopowierzchniowych przewidywały pobieranie od dostawców różnego rodzaju opłat np.za umieszczenie towarów w określonym

miejscu na półkach sklepowych, wprowadzenie towaru do sprzedaży w nowo otwieranych placówkach lub opłat za różnego rodzaju usługi kupującego na rzecz dostawcy np. za usługi logistyczne, księgowe, marketingowe lub promocyjne, które miały w niektórych przypadkach charakter fikcyjny, stąd zostały uznane w orzecznictwie za niedozwolone (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 26 stycznia 2006 r., II CK 378/05, niepubl., z dnia 12 czerwca 2008 r., III CSK 23/08, OSNC-ZD 2009, Nr 1, poz. 14, z dnia 25 października 2012 r., I CSK 147/12, niepubl., a także uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 sierpnia 2009 r., III CZP 58/09, OSNC 2010, Nr 3, poz. 37). Taka sytuacja w rozpatrywanej sprawie nie występuje, albowiem roszczenie powodów dotyczy zwrotu równowartości rabatów udzielonych przez powodów od ceny dostarczanych towarów spożywczych w okresie objętym pozwem. Treść stosunku zobowiązaniowego między dostawcą towaru a jego nabywcą w celu dalszej odsprzedaży w sieci placówek detalicznych na rzecz klientów indywidualnych jest niewątpliwie kwestią swobody kontraktowania, przewidzianej w art. 353¹ k.c., wynikiem ekonomicznej kalkulacji każdej ze stron co do opłacalności zawartego kontraktu przy naturalnym, z istoty rzeczy, preferowaniu własnych interesów. W skargach kasacyjnych obu stron nie zawarto zarzutu naruszenia tej normy prawa materialnego, co musi prowadzić do wniosku o wiążącym charakterze ważnych i skutecznych umów o wieloletniej współpracy handlowej, w których strony ustaliły przedmiotowe rabaty. Istotą rabatu (upustu cenowego) jest obniżenie przez dostawcę ceny jednostkowej sprzedawanego towaru w porównaniu do ceny oferowanej ewentualnym innym klientom, którzy jednak nie nabywają znaczniejszej ilości towaru, nie gwarantują stałej wieloletniej współpracy oraz utrzymania lub nawet zwiększenia jej skali w dłuższym horyzoncie czasowym. Udzielenie rabatu powoduje więc zmniejszenie wiarytelności dostawcy wobec kupującego z tytułu ceny dostarczanego towaru w zamian jednak za inne korzyści, polegające choćby na wejściu dostawcy ze swoim towarem do sieci sklepów wielkopowierzchniowych i wyeliminowaniu innych ewentualnych dostawców, którzy nie chcą lub nie mogą zaoferować kupującemu podobnych korzystnych warunków współpracy. Rzeczą sądu nie jest jednak ocena ekonomicznych przesłanek podejmowanych przez przedsiębiorców decyzji

gospodarczych, ale ocena legalności działań uczestników obrotu gospodarczego w świetle art. 15 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k.

Definicja marży handlowej, do której nawiązuje powyższy przepis, zawarta w art. 3 ust. 1 pkt 6 nieobowiązującej już ustawy z dnia 5 lipca 2001 r. o cenach (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 385, uchylonej z dniem 25 lipca 2014 r. przez ustawę z dnia 9 maja 2014 r. o informowaniu o cenach towarów i usług - Dz. U. z 2014 r., poz. 915) wskazuje, że marża ta wynika z kosztów i zysku przedsiębiorcy i że może być wyrażona kwotowo lub procentowo. Z uwagi na swobodę określenia ceny płaconej przez kupującego (art. 353¹ k.c.) i możliwość jej oznaczenia poprzez wskazanie podstaw (art. 536 § 1 k.c.), w pojęciu marży handlowej mieszczą się wszelkie, choćby minimalne nadwyżki ceny kupna nad kosztami i zyskiem przedsiębiorcy. W praktyce gospodarczej ukształtowane zostały zasady oferowania towarów na korzystniejszych zasadach, a więc z upustem lub rabatem od ceny podstawowej oferowanego towaru w sytuacji, gdy transakcja przybiera znaczniejsze rozmiary, co stanowi refleks ekonomicznych reguł odnoszących się do opłacalności produkcji i handlu w mniejszej i większej skali. Istotne jest, by wszystkie ustalenia rzutujące na poziom marż i cen towarów znalazły się w umowie. W rezultacie, co do zasady nabywanie większej ilości towaru po niższej cenie, a więc z rabatem udzielonym przez dostawcę nie stanowi działań kupującego wskazujących na naruszenie reguł konkurencji, zaś celem art. 15 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k. nie jest regulowanie cen i wpływanie na rozkład zysków stron umowy (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2015 r., III CZP 73/15, OSNC 2016, nr 12, poz. 135, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2015 r., III CSK 244/14, nie publ., z dnia 24 czerwca 2014 r., I CSK 431/13, niepubl., z dnia 6 czerwca 2014 r., III CSK 228/13, nie publ., z dnia 20 lutego 2014 r., I CSK 236/13, niepubl., z dnia 26 czerwca 2015 r., I CSK 319/14, nie publ. z dnia 23 lipca 2015 r., I CSK 587/14, nie publ.).

Odnosząc te ogólne rozważania do realiów rozpatrywanej sprawy należy wskazać na zasadność zarzutu strony pozwanej naruszenia art. 15 ust. 1 pkt 4 u.z.n.k. przez jego niewłaściwe zastosowanie i wadliwe przyjęcie, że rabat, udzielony przez powodów od ceny towaru zgodnie z treścią łączącej strony umowy, stanowi inną niż marża handlowa opłatę za przyjęcie towaru do sprzedaży, podczas

gdy rabat ten jest, zdaniem pozwanej, elementem wpływającym na cenę towaru, a więc także rozmiar osiąganey przez pozwaną marży handlowej, a jego pobranie nie stanowi czynu nieuczciwej konkurencji utrudniającego powodowi dostęp do rynku. Uwzględnienie tej podstawy kasacyjnej prowadzi do oceny niezasadności powództwa o zwrot udzielonych wcześniej rabatów, niezasadności apelacji i skargi kasacyjnej powodów oraz do wydania przez Sąd Najwyższy orzeczenia reformatoryjnego co do istoty sprawy (art. 398¹⁶ k.p.c.).

aj

r.g.